

Aanwijzingsdocument Gemeentelijk Monument

Beschermd monument, opgenomen in het register ingevolge artikel 3 van de
Erfgoedverordening Gemeente Leeuwarden

- Objectgegevens

Monumentnummer	: 397
Datum inschrijving	: 6 maart 2021
Plaatselijke aanduiding	
Plaats, dorp	: Leeuwarden (Huizum)
Straat en nummer	: Cornelis Trooststraat 48 en Dirk Boutsstraat 40k
Postcode	: 8932 BR, 8932 CT
Typering object/complex	: schoolgebouw vm. chr. LTS
Datering	: 1959-'60; 1964; 1966; 1969-'70

- Inleiding

Het onderwijscomplex van de christelijke Lagere Technische School te Huizum is gesitueerd op een vrijwel rechthoekige kavel, waarvan de begrenzing wordt gevormd door de Cornelis Trooststraat (zuidoost), de Breitnerstraat (zuidwest), de Dirk Boutsstraat (noordoost) en de Floris Versterstraat aan de noordwestzijde.

De school is gebouwd in fasen. De eerste fase werd gerealiseerd in 1959-'60 naar een ontwerp van architect Anthonius Josephus (Anton) Feddema (1899-1975) en bouwkundig tekenaar Sieger Riddersma (1902-1992). De bouw werd uitgevoerd door aannemer I. de Jong. De gebouwen van de eerste fase vormen ruwweg een ongelijkbenige U-vorm. Het ging om een op de Cornelis Trooststraat georiënteerd hoofdgebouw van twee lagen met de hoofdentree, personeelsruimten en theorielokalen, een werkplaatsenvleugel (praktijklokalen) met was- en kleedgelegenheden aan de Breitnerstraat en een bouwloods en een gymlokaal met kleedkamers en een aparte entree aan de Dirk Boutsstraat. Aan de kant van de Floris Versterstraat was de kavel nog vrijwel onbebouwd en was er een open verbinding met het schoolplein. In 1964, 1966 en 1969-'70 volgden eveneens door Feddema en Riddersma ontworpen uitbreidingen van de school met onder meer werkplaatsen, praktijklokalen en een tweede gymlokaal. Hiermee raakte het schoolterrein ook aan de kant van de Floris Versterstraat bebouwd en kreeg het complex de vorm van een min of meer gesloten carré.*

De school is een in stedenbouwkundig en architectuurhistorisch opzicht beeldbepalend onderdeel van de wijk. De school functioneert bovendien als centraal gegeven in een ensemble van een aantal, dicht bij elkaar staande naoorlogse onderwijsgebouwen.

De school aan de Cornelis Trooststraat is een complex gebouw, waarin de samenstellende onderdelen uiteenlopende kenmerken hebben. Ondanks de verschillen is er eenheid in de diversiteit. Dit valt toe te schrijven aan het feit dat steeds dezelfde architecten bij de groei van de school waren betrokken en er vanaf het begin rekening is gehouden met mogelijke uitbreidingen van de school.

Met de sloop van de r.k. huishoudschool aan de Skrok (bouwjaar 1961) en de LTS aan de Nylânsdyk (bouwjaar 1966) is de chr. LTS het laatste voorbeeld van een schoolgebouw van het nijverheidsonderwijs uit de Wederopbouwperiode in Leeuwarden.

De architecten Feddema en Riddersma hebben in de loop der tijd diverse gebouwen ontworpen voor christelijke scholen. Riddersma ontwierp de christelijke kleuterschool (1956, gesloopt ca. 2002) en ULO (1958, gesloopt ca. 2013) die tegenover de chr. LTS stonden. Beide zijn inmiddels vervangen door nieuwe schoolgebouwen.

Feddema ontwierp de uitbreiding van de christelijke HBS aan de Kanaalstraat uit 1959. Dit complex heeft momenteel een woonbestemming. De omstreeks 2010 gesloopte christelijke huishoud- en industrieschool aan de Frederik Ruyschstraat uit 1954 was ook een ontwerp van Feddema.

De bescherming geldt de bouwdelen die tot en met 1970 tot stand zijn gekomen (eerste, tweede, derde en vierde bouwfase).

De bescherming geldt voor alle bouwfasen het exterieur en voor de eerste, tweede en derde bouwfase het interieur (indeling en afwerking van vloeren en wanden voor zover nog uit de oorspronkelijke bouwtijd daterend) inclusief de

bij de te onderscheiden bouwfasen aangebracht kunstwerken. Van de vierde bouwfase valt het interieur buiten de bescherming.

* Vergunningen en bouwtekeningen van de bouwfasen, behoudens van de uitbreiding uit 1964, worden bewaard in het Historisch Centrum Leeuwarden.
HCL, inv.nr. 1003, toegang 9586 (eerste bouwfase 1960)
HCL, inv.nr. 1003, toegang 9594 (uitbreiding 1969-'70)
HCL, inv.nr. 1003, toegang 9590 (verbouwing bouwloods 1962)
HCL, inv.nr. 1003, toegang 9594 (uitbreiding hoofdgebouw)

- Object-/complexbeschrijving

Ontwikkelingsgeschiedenis, fasering

Eerste bouwfase

De bouwvergunning voor de eerste bouwfase werd verleend op 8 januari 1959. De bouw kostte fl. 1.675.000,-.

In het oorspronkelijk tweelaagse hoofdgebouw bevonden zich links van de entree verschillende dienstruimten (administratie, lerarenkamer en directeurskamer met parketvloer). Rechts van de entree bevonden zich zes leslokalen (drie kleine en drie grote). Op de eerste verdieping bevond zich links een aantal secundaire dienstruimten (archief, spreekkamer en kamer adjunct-directeur) en acht lesruimten (vijf klein en drie groot).

In de praktijkvleugel bevonden zich in de eerste bouwfase aan weerskanten van de brede gang vier praktijklokalen met tussengelegen smallere was- en kleedruimten voorzien van meerdere ronde wasbakken. Deze wasruimten waren oorspronkelijk voorzien van vensters en toegangen tot de praktijklokalen. Achter deze wasruimten bevonden zich de magazijnen van de praktijklokalen. De wasruimten hebben inmiddels andere functies gekregen. De praktijklokalen aan de kant van de Breitnerstraat zijn ook nog voorzien van smalle strokenvensters met taatsende ramen aan de gangzijde onder het sheddak.

Sheddaken zijn bij praktijklokalen relatief weinig gebruikt. Landelijk is de chr. LTS op basis van het ontwerpjaar het vroegste bestaande voorbeeld van het gebruik van sheddaken bij praktijkvleugels. De lagere technische school in Schoonhoven uit 1960 is ook voorzien van sheddaken bij de praktijkvleugel, maar heeft geen andere bouwfasen van betekenis. Van de technische scholen in Woerden, Leerdam en Zwijndrecht die ook waren voorzien van sheddaken, bestaat alleen het hoofdgebouw Woerden nog. De overige complexen zijn gesloopt.

Tot de eerste bouwfase behoort ook de vm. bouwloods naast de gymzaal.

Twee bouwfase: praktijkvleugel 1964

In 1963 werd de bouwloods aan de Dirk Boutsstraat verbouwd tot autowerkplaats door het wijzigen van de vloer en het aanbrengen van een schuifdeur in de gevel aan de pleinzijde. Deze verbouwing werd goedgekeurd op 8 februari 1963 en kostte fl. 8500,-.

Dit was vermoedelijk de aanleiding voor de uitbreiding uit 1964 met een negende praktijklokaal met sheddak aan de Breitnerstraat, een praktijklokaal met ronde dakvensters grenzend hieraan en aan de Floris Versterstraat een praktijklokaal en een grote autowerkplaats. Ook deze zijn voorzien van ronde

dakvensters. Die dakvensters zijn kenmerkend voor utilitaire bouwwerken vanaf midden jaren zestig.

Derde bouwphase: uitbreiding hoofdgebouw 1966

De bouwvergunning voor deze uitbreiding werd afgegeven op 5 juli 1966. De bouw kostte fl. 185.000,-.

In 1966 werd het hoofdgebouw met een verdieping opgehoogd. In dit gedeelte kwamen drie kleine en drie grote lokalen. Deze lokalen waren groter dan de grote lokalen op de begane grond en de eerste verdieping. De uitbreiding is in twee fases uitgevoerd.

Vierde bouwphase: uitbreiding praktijkvleugel 1969-'70

De bouwvergunning voor deze uitbreiding werd afgegeven op 20 mei 1970. De bouw kostte fl. 780.000,-.

Deze laatste grote uitbreiding, op de hoek van de Floris Verster- en de Dirk Boutsstraat, omvat, opgetild op kolommen, een gymnastiekzaal, een theorielokaal en een praktijkruimte. Aan de buitengevel van de gymzaal hangt een monumentaal kunstwerk van de hand van Jerre Wouter Hakse.

Beschrijving

De christelijke LTS is samengesteld uit een aantal volumes van uiteenlopende hoogte, omvang, vorm en materialisatie, bepaald door de functies waarvoor ze waren bestemd. Sommige onderdelen van het complex zijn vooral gericht op de straat, andere hebben hun oriëntatie op het binnen het complex gelegen, bijna volledig door gebouwen omgeven schoolplein. Op het schoolplein staat nog een reeks open fietsenbergingen uit de eerste bouwphase van de school. De school manifesteert zich aan de Cornelis Trooststraat als een ononderbroken, compact volume. Aan de overige straten wordt het onderwijscomplex gekenmerkt door een sterke geleding, doordat de samenstellende volumes daar zowel in hoogte als diepte sterk van elkaar verschillen. Alle onderdelen van het onderwijscomplex zijn voorzien van louter recht gesloten gevelopeningen, waarvan de vensters zijn ingevuld met de oorspronkelijke stalen ramen. Ook zijn veel van de originele stalen deuren bewaard gebleven.

De brede, drie bouwlagen hoge theorievleugel aan de Trooststraat is een breed, L-vormig volume onder een iets uitkragend plat dak. Het heeft een tamelijk transparant, op de straat gericht front met een overluifelde hoofdentree en grote vensterpartijen voor de klaslokalen. De langsgevels zijn opgetrokken in baksteen, staal, beton, glas en kwartsiet (een leisteensoort). De theorievleugel is aan de kopse zijden voornamelijk opgebouwd uit baksteen en heeft daar een meer gesloten karakter. Aan de achterzijde van beide kopse delen is de theorievleugel verlevendigd door middel van een hoger opgaand, in baksteen opgetrokken verticaal accent. Het zuidwestelijke kopse deel van de theorievleugel is dieper dan het deel van de vleugel met de schoollokalen en de lange gangen. In deze korte dwarsvleugel van het gebouw zijn de centrale hal en het centrale trappenhuis met de galerijen opgenomen.

Inwendig wordt de theorievleugel gekenmerkt door een met veel natuursteen (leiste en travertin) afgewerkte centrale hal (met originele stalen tochtdeuren) en een ruime vide. De hal heeft twee vloerniveaus en is voorzien van een monumentaal, open trappenhuis (trappen met ijzeren trapleuningen, voorzien van een eenvoudige decoratie, handlijsten uitgevoerd in mipolam, stootborden van travertin en treden van leiste/kwartsiet) en een vide met

galerijen, waaraan zich een aantal klaslokalen bevindt. De galerijen worden gedragen door ronde kolommen, die over de gehele hoogte van de vide zijn doorgetrokken. Het trappenhuis bevat brede, rechte steektrappen met tussenbordes en ijzeren trapleuningen. Aan de muur van het trappenhuis bevond zich een plastiek met mensfiguren, vissen en vogels van de hand van de beeldende kunstenaar Jentsje Popma (Zwolle, 1921); deze is verhuisd naar de nieuwe schoollocatie aan de Robert Kochstraat. Een verstoring in de hal is een glazen inbouw links van de entree bij de dienstruimten.

De lange gangen bevinden zich aan pleinzijde. Ze hebben tegelvloeren met decoratieve patronen en bevatten in alle drie bouwlagen lange vensterreeksen met stalen ramen boven gemetselde borstweringen. De binnenmuren zijn deels van schone en deels van gepleisterde baksteen.

Achter de centrale hal ligt een tweede hal met de garderobe, de toegang tot de kantine, de verbinding met de praktijkvleugel aan de Breitnerstraat en de toegang tot het schoolplein.

De bouwdelen aan de Breitnerstraat zijn slechts een bouwlaag hoog. Een laag, teruggerooid volume met plat dak en een op de straat gerichte vliesgevel met stalen ramen is gebouwd als kantine. De kantine, met een wandschildering uit de bouwtijd getiteld 'De vlucht naar de techniek' van de hand van Jan Murk de Vries (Bolsward, 1919 - Harlingen, 2015), verbindt de theorievleugel met aan weerszijden van een brede gang gesitueerde praktijklokalen/werkplaatsen, die zijn voorzien van sheddaken. De werkplaatsen zijn met elkaar verbonden door middel van een lager tussenlid met plat dak. De gevels van deze werkplaatsen zijn zowel aan de straatzijde als aan de pleinzijde eveneens voorzien van vliesgevels en hebben onder de stalen ramen voor de bouwtijd kenmerkende betonnen platen met verticale decoratie. In het oudste gedeelte van de praktijkvleugel bevonden zich oorspronkelijk aan de straatzijde de lokalen voor bankwerken. In de meeste lokalen aan deze kant bevinden zich nog vloeren van kops hout. De tegelvloeren met kaders en middenornament hebben de ritmiek van de praktijklokalen. De tegelvloeren in de latere uitbreidingen zijn veel soberder.

De werkplaats op de hoek van de Breitnerstraat en de Floris Versterstraat heeft een plat dak met ronde daklichten en is door middel van een laag verbindingslid met onder overstek staande entree verbonden met een tweetal lage volumes aan de Versterstraat. Deze bevatten een praktijklokaal en een instructielokaal. De platte daken van deze ruimtes zijn eveneens voorzien van ronde daklichten. De op de Versterstraat georiënteerde gevelpartijen van deze lokalen bevatten grote stalen raampartijen.

Het hoekblok uit 1969-'70 is in de Dirk Boutsstraat verbonden met de bouwloods, die behoort tot de eerste bouwphase uit 1959-'60. Deze loods is voorzien van transparante langsgevels en is het enige bouwdeel in het complex met een zadeldak. De bouwloods is voorzien van vrijstaande kniespanten van gelamineerd hout, kenmerkend voor de Wederopbouwtijd. Tussen de bouwloods en het gymlokaal met de kleedlokalen uit de eerste bouwphase bevindt zich de toegang naar het schoolplein. Het is de enige 'open' verbinding tussen het plein en de straat in het verder geheel gesloten complex.

Het gymlokaal heeft een transparante gevel aan de schoolpleinzijde en een door donkere, betonnen staanders gelede gevel met een meer gesloten karakter aan de kant van de binnenplaats. De binnenmuren van de kopgevels van het gymlokaal aan de Dirk Boutsstraat hebben een versieringsmotief van zwarte bakstenen. In het houten plafond bevinden zich de originele (inmiddels dichtgezette) lichtpunten met ijzeren roosters ter bescherming van de lampen.

Een laag tussenlid met onder meer de kleedkamers en een dubbele deur naar het schoolplein vormt de verbinding met de theorievleugel, die in de oostelijke hoek een tweede trappenhuis bevat. De trappen hierin zijn grotendeels van natuursteen vervaardigde, rechte steektrappen met tussenbordessen en stalen trapleuningen.

Op het schoolplein staat een reeks van vijf betonnen fietsenbergingen onder luifeldaken. Deze maken deel uit van de eerste bouwphase van de school. De twee meest zuidelijke fietsblokken bij de ingang aan de pleinkant zijn het meest gaaf.

De gevelpartijen aan schoolpleinzijde zijn over het algemeen vrij transparant. De hoofdentree tot het schoolgebouw vanaf het schoolplein bevindt zich in een uitpandig tochtportaal met plat dak vóór de hal met de garderobe.

- Redengevende omschrijving (motivering, waardering)

Het schoolgebouw van de voormalige chr. LTS is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde, alsmede vanwege de stedenbouwkundige en ensemblewaarde.

- Het schoolgebouw heeft cultuurhistorische waarde als een karakteristieke schakel in de ontwikkeling van schoolgebouwen voor het technisch onderwijs in de periode van de Wederopbouw;

- Het schoolgebouw is van architectuurhistorisch belang vanwege de voor de opeenvolgende bouwperiodes karakteristieke vormgeving, constructies, materiaalgebruik (zoals beton, stalen ramen en leisteel en kopshouten vloeren) en detaillering;

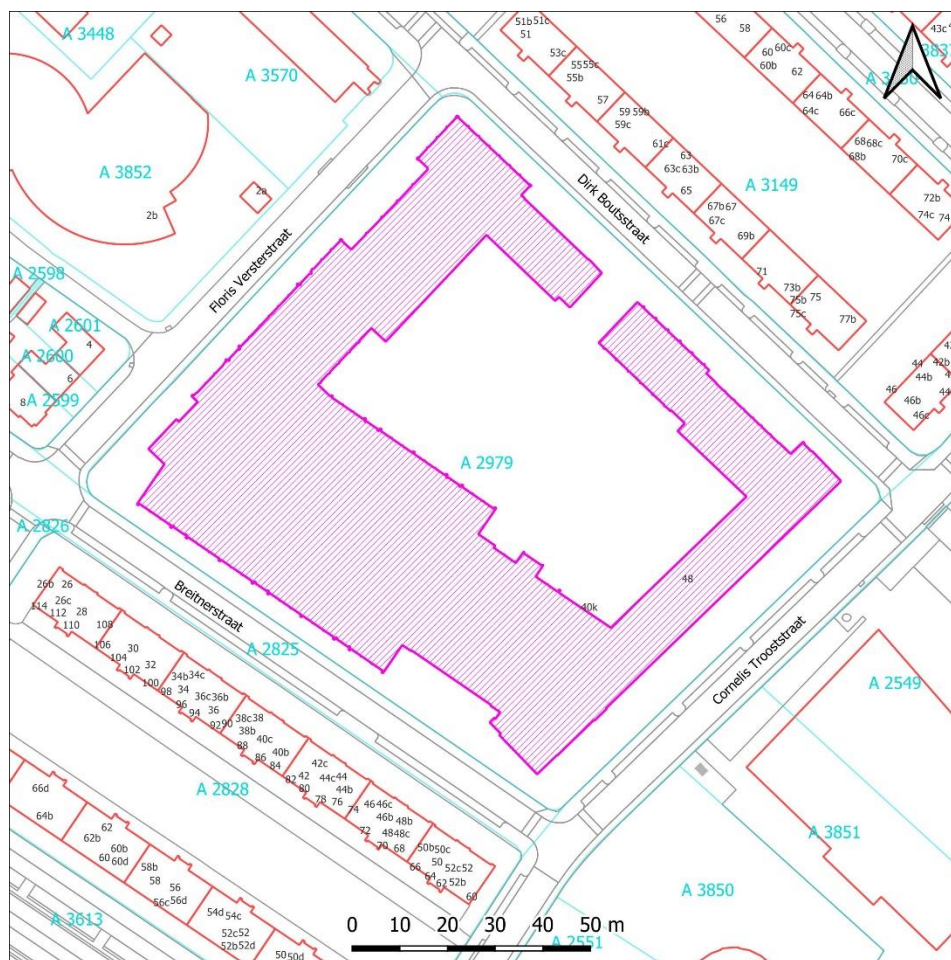
- Het schoolgebouw is ook van architectuurhistorisch belang als vermoedelijk vroegste voorbeeld in Nederland waarbij sheddaken op praktijklokalen zijn toegepast (en bovendien een van de laatste nog bestaande voorbeelden);

- Het schoolgebouw heeft stedenbouwkundige en ensemblewaarde als bouwblok-vullend complex in een (deel van een) wijk die in dezelfde periode van de Wederopbouw tot stand is gekomen;

- Het schoolgebouw is ook van belang vanwege de herkenbaarheid en vanwege de grote mate van gaafheid van het exterieur en belangrijke onderdelen van het interieur;

- Het schoolgebouw is tot slot van belang vanwege de toegepaste beeldende kunst, exemplarisch voor de toentertijd gebruikelijke, door de landelijke overheid gestimuleerde inschakeling van beeldende kunstenaars in het bouwproces.

- Kadastrale kaart locatie met contour (omvang) monument

- Kadastrale aanduiding

Kadastrale gemeente : HZM

Sectie : A

Nummer : 2979

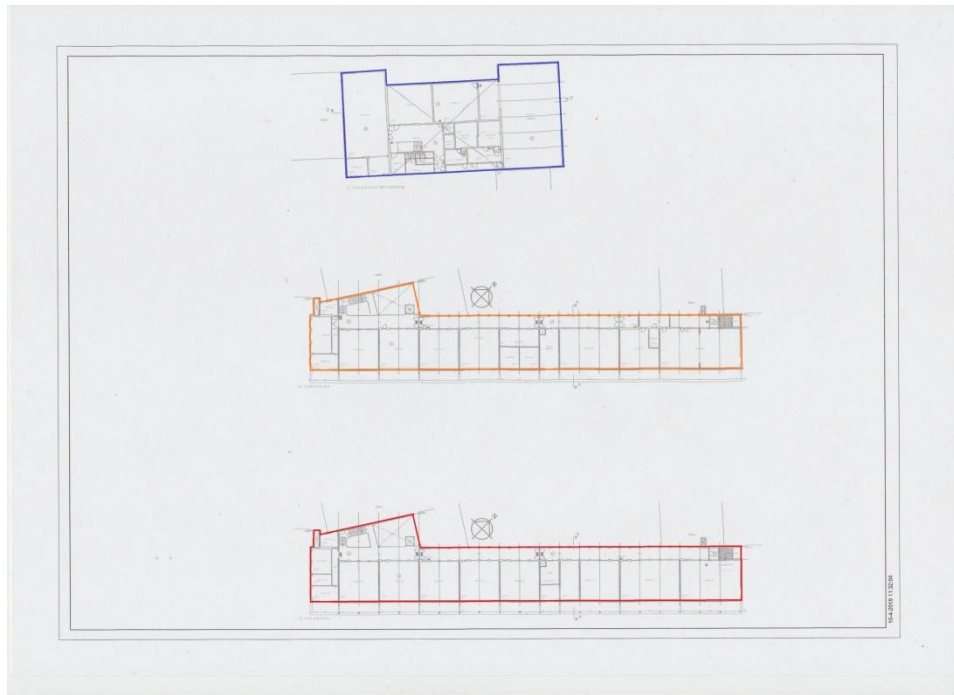
Centrumcoördinaten : X
: Y

Aanwijzingsdocument Gemeentelijk Monument
Nummer 397

- Objectfoto's

Bouwfasering

Bouwfasering

Zuidelijke hoek (fase 1 en 3)

Vleugel Breitnerstraat (fase 1)

Vleugel Floris Versterstraat (fase 2 en 4)

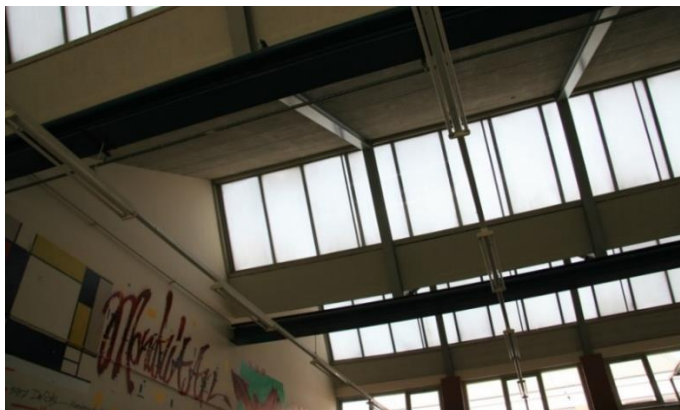
Binnenterrein

Zijde Dirk Boutsstraat (fase 1 en 4)

Hoofdentree

Sheddaken praktijklokalen

Entreehal met trappenhuis achter hoofdentree

Kunstwerk Jentsje Popma op oorspronkelijke locatie

Entreehal en trappenhuis

Gang hoofdvleugel

Gang praktijkvleugel

Muurschildering Jan-Murk de Vries (vroegere kantine)